

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	129

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахарава	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoirazimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abidinbiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integratsiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

SURXONDARO VILOYATI IQTISODIYOTIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING O'RNI VA AHAMIYATI

Fayziyeva Aziza Azamat qizi

Termiz davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ma'lumki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik jahon mamlakatlari tajribasida o'zining yuksak natija va muvaffaqiyatlari bilan mustahkam o'rin egallagan bo'lib, aksariyat xalqlarda uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 60-70 foizni tashkil etadi. Kichik biznesning rivojlanishi iqtisodiyotdagi jo'shqinlik va samarali raqobat muhiti uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, iste'mol sektorini kengaytirish orqali talabni rag'batlantirish, iste'mol bozorini tovar va xizmatlar bilan to'ldirish, atrof-muhitni muhofaza qilish, budjet tushumlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Shunga ko'ra, ko'plab rivojlangan davlatlar kichik biznes faoliyatini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga intiladi. Eng avvalo, iqtisodiyotning yetakchi soha va tarmoqlarida kichik tadbirkorlik ulushining oshishi iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlik ta'minlanishining mustahkam poydevori hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiyot, kichik biznes subyektlari, mikrofirmalar, investitsiya, xorijiy investitsiya, xorijiy kapital ishtirokidagi qo'shma korxona, innovatsiya, qonuniy-me'yoriy hujjatlar.

Abstract: It is known that small business and private entrepreneurship has a strong place in the experience of world countries with its high results and successes, and in most countries its share in the gross domestic product is 60-70 percent. The development of small business is aimed at creating favorable conditions for economic vitality and an effective competitive environment, stimulating demand by expanding the consumer sector, filling the consumer market with goods and services, protecting the environment, and expanding budget revenues. Accordingly, many developed countries strive to fully support small business activities. First of all, the increase in the share of small businesses in the leading sectors and sectors of the economy is a solid foundation for ensuring economic growth and social stability.

Key words: Economy, small business entities, micro-firms, investment, foreign investment, joint venture with foreign capital, innovation, legal and regulatory documents.

Аннотация: Известно, что малый бизнес и частное предпринимательство занимает прочное место в опыте стран мира своими высокими результатами и успехами, а в большинстве стран его доля в валовом внутреннем продукте составляет 60-70 процентов. Развитие малого бизнеса направлено на создание благоприятных условий для жизнеспособности экономики и эффективной конкурентной среды, стимулирование спроса за счет расширения потребительского сектора, наполнение потребительского рынка товарами и услугами, охрану окружающей среды, расширение доходов бюджета. Соответственно, многие развитые страны стремятся полностью поддерживать малый бизнес. Прежде всего, увеличение доли малого бизнеса в ведущих отраслях и секторах экономики является прочной основой обеспечения экономического роста и социальной стабильности.

Ключевые слова: Экономика, субъекты малого предпринимательства, микрофирмы, инвестиции, иностранные инвестиции, совместное предприятие с иностранным капиталом, инновации, нормативно-правовые документы.

KIRISH

Yurtimizda ushbu yo'nalishni qo'llab-quvvatlash va barcha zarur sharoitlarni yaratib berish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar natijasida kichik tadbirkorlik subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi tobora ortib boryapti. Aniq raqamlarga to'xtaladigan bo'lsak, 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida 3 804 ta yangi kichik korxona va mikrofirmalar (fermer va dehqon xo'jaliklarisiz) tashkil qilindi, bu o'tgan yilning shu davriga nisbatan 24,8 foizga kam demakdir. Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha eng ko'p kichik korxona va mikrofirmalar savdoda (43,9 %), sanoatda (16,1 %), qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida (10,8 %), qurilishda (6,8 %) yashash va ovqatlanishda (7,9 %) tashish va saqlashda (2,5 %) tashkil etgan ^[1].

Kichik biznesga xuddi iqtisodiyotga yangi kuch, yangi quvvat baxsh etuvchi soha sifatida qarash mumkin. Yangidan tashkil etiluvchi korxonalar keyingi paytda vujudga kelgan talabni, so'nggi texnologik yangilik va yutuqlarni ma'lum darajada o'zida jamlaydi va amaliyotga joriy etadi. Shunga ko'ra, korxonalarning yangilanish darajasi o'ziga xos ko'rsatkich hisoblanadi.

Rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida, qoida tariqasida, kichik va o'rta biznes katta ulushni egallaydi ^[2].

2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasining 29-maqsadida, tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish va doimiy daromad manbasini shakllantirishga sharoitlar yaratish, tadbirkorlikning YalMdagi ulushini 80 foizga va eksportdagi ulushini 60 foizga yetkazish belgilangan. Hududlarda 200 ta yangi sanoat zonalarini ochish va biznes-inkubatorlar tizimini rivojlantirish, hududlarda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, ishsizlik va kambag'allikni kamaytirish kabi masalalar alohida belgilab qo'yilgan ^[3].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kichik biznes va tadbirkorlikning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati hamda kichik biznesni boshqarish haqida respublikamizdagi iqtisodchi olimlardan Shodibekova D.A., Boltaboyev M.R., Qosimova M.S., Ergashxodjayeva Sh.J., G'oyibnazarov B.K., Samadov A.N., Xodjayev kabi olimlar ilmiy izlanishlar olib borishgan.

Xorijlik iqtisodchi olimlardan esa V. Ya. Gorofinklya, V. A. Shvandara, L. E. Morozova, O. A. Bortnik, I. S. Kravchuk, Wayne M. Morrison [4]; Kurt N. Schacht, James C. Allen [5]; Benjamin Graham [6];

Uilyam F. Sharp, Gordon D. Alexander; V.F. Sharov [7]; D.A. Sorokin; L.I. Yuzvovich, S.A. Degtyareva Ye.G. Knyazevoy kabi olimlar kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati haqida ilmiy izlanishlar olib borishgan.

NATIJALAR VA MUNOZARA

1-jadval: Yanvar-dekabr oylarida Surxondaryo viloyatidagi kichik tadbirkorlikning asosiy ko'rsatkichlari ^[8]

	O'lchov birligi	2022-y.	2023-y.	Farqi (+;-)
Faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni	birlikda	27368	20589	-6779
Yangi tashkil etilgan kichik korxona va mikrofirmalar soni	birlikda	4083	3804	-279
Kichik tadbirkorlikning ulushlari:				
YAHM	%	76,1	75,9	- 0,2
Sanoat	%	42,4	47,3	+ 4,9
Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi	%	96,1	94,1	- 2,0
Investitsiya	%	49,5	57,9	+ 8,4
Qurilish	%	92,2	91,3	- 0,9
Chakana savdo	%	96,6	97,2	+ 0,6
Xizmatlar	%	64,5	64,4	- 0,1
Yuk tashish	%	84,0	93,4	+ 9,4
Yuk aylanmasi	%	88,7	95,3	+ 6,6
Yo'lovchi tashish	%	97,7	97,7	0,0
Yo'lovchi aylanmasi	%	98,3	98,6	+ 0,3
Eksport	%	64,0	72,4	+ 8,4
Import	%	72,6	88,2	+ 15,6

2-jadval: Viloyat bo'yicha yangi tashkil etilgan kichik korxona va mikrofirmalar, birlikda ^[9]

	2022-yil yanvar-dekabr	2023-yil yanvar-dekabr	Farqi (+;-)
Surxondaryo viloyati	4083	3804	-279
shaharlar:			
Termiz sh.	677	698	+21
tumanlar:			
Angor	226	189	-37
Bandixon	150	104	-46
Boysun	225	135	-90
Denov	467	425	-42
Jarqo'rg'on	316	293	-23
Qumqo'rg'on	270	195	-75
Qiziriq	160	242	+82

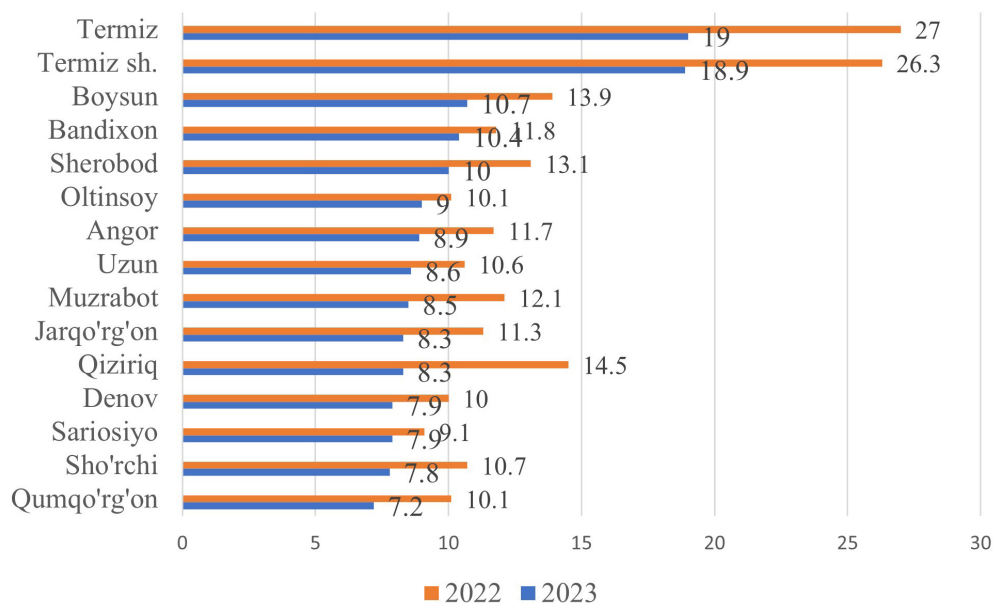
Muzrabot	205	168	-37
Oltinsoy	184	249	+65
Sariosiyo	219	212	-7
Termiz	189	166	-23
Uzun	183	150	-33
Sherobod	352	337	-15
Sho'rchi	260	241	-19

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida yangi tashkil etilgan kichik korxona va mikrofirmalar tumanlar bo'yicha eng ko'p Termiz shahri – 698 ta, Denov tumani – 425 ta, Sherobod tumani – 337 ta, Jarqo'rg'on tumani – 293 ta, Oltinsoy tumani – 249 ta, Qiziriq tumani – 242 ta, Sho'rchi tumani – 241 ta va Sariosiyo – 212 tani tashkil etgan. Eng past ko'rsatkich Muzrabot tumani – 168 ta, Uzun tumani – 150 ta, Boysun tumani – 135 ta va Bandixon tumani – 104 tani tashkil etgan.

3-jadval: Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha yangi tashkil topgan kichik korxona va mikrofirmalar, birlikda [10]

	2022-y. yanvar-dekabr	2023-y. yanvar-dekabr	farq. (+;-)
Jami	4083	3804	-279
Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi	820	411	-409
Sanoat	678	611	-67
Qurilish	310	260	-50
Savdo	1479	1666	+187
Tashish va saqlash	112	97	-15
Yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar	253	299	+46
Axborot va aloqa	66	108	+42
Sog'likni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish	58	58	+/-
Boshqa faoliyat turlari	307	294	-13

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida kichik tadbirkorlik subyektlarining soni har 1000 aholiga hududlar bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich Termiz tumanida 19,0 birlik, Termiz shahrida 18,9 birlik, Boysun tumanida 10,7 birlik, Bandixon tumanida 10,4 birlik, Sherobod tumanida 10,0 birlik, Oltinsoy tumanida 9,0 birlik, Angor tumanida 8,9 birlikni tashkil etgan. Qumqo'rg'on tumanida esa ushbu ko'rsatkich eng past bo'lib 7,2 birlikka to'g'ri keldi.

1-diagramma: 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida hududlar bo'yicha faoliyat yuritayotgan kichik tadbirkorlik subyektlarining soni (har 1000 aholiga, birlikda. Kichik korxona va mikrofirmalar (fermer va dehqon xo'jaliklarini qo'shgan holda) ^[11]

2023-yilning yanvar-dekabr oylarida faoliyat yuritayotgan kichik tadbirkorlik subyektlarining soni har 1000 aholiga nisbatan 9,5 birlikni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 12,6 birlikni tashkil etdi va 2022-yilga nisbatan 3,1 birlikka kamaydi.

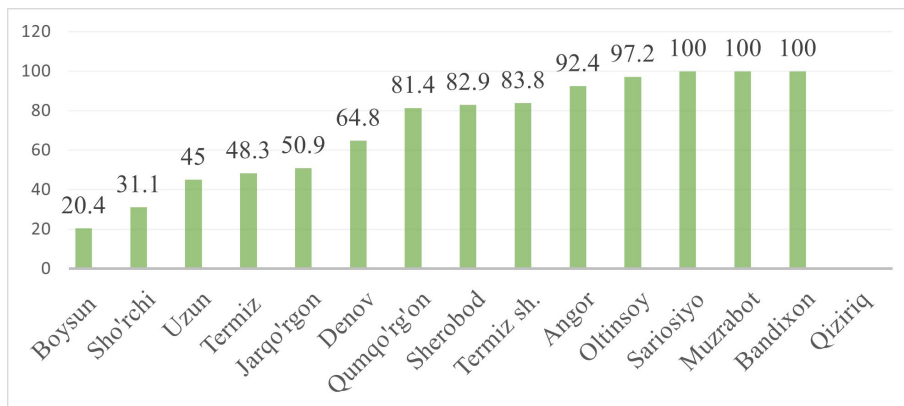
2023-yilning yanvar-dekabr oylarida iqtisodiyot tarmoqlarida kichik tadbirkorlik (biznes)ning sanoatdagi ulushi – 47,3 %, qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi – 94,1 %, qurilishda – 91,3 %, investitsiyada – 57,9 %, savdoda – 97,2 %, xizmatlar sohasida – 64,4 %, eksportda – 72,4 % va importda – 88,2 % ni tashkil etdi

2023-yilning yanvar-dekabrida kichik tadbirkorlikning YAHMdagi ulushi 75,9 % ni tashkil qildi. (2022-yilning yanvar-dekabrida 76,1 %). YAHMdagi ulushini o'tgan yilga nisbatan kamayishi yirik tadbirkorlik subyektlarida qo'shilgan qiymat hajmining ko'payishi bilan ifodalanadi.

4-jadval: 2023-yilning yanvar-dekabrida kichik tadbirkorlikning hududlar kesimida iqtisodiyotning asosiy tarmoqlaridagi ulushi, (%) da ^[12]

	Sanoat	Qurilish	Xizmatlar	Investitsiya
Surxondaryo viloyati	47,3	91,3	64,4	57,9
shaharlar:				
Termiz sh	46,7	86,1	52,1	33,2
tumanlar:				
Angor	56,7	100,0	75,7	86,7
Bandixon	100,0	94,8	83,5	87,1
Boysun	96,2	100,0	79,5	18,0
Denov	42,7	100,0	61,9	74,1
Jarqo'rg'on	21,2	94,7	70,4	57,2
Qumqo'rg'on	25,1	95,9	46,5	82,6
Qiziriq	17,7	99,6	78,5	88,3
Muzrabot	90,1	100,0	79,8	91,0
Oltinsoy	86,8	100,0	78,6	83,0
Sariosiyo	40,5	61,1	67,6	28,2
Termiz	54,4	100,0	64,7	50,2
Uzun	58,0	100,0	76,3	81,3
Sherobod	43,8	100,0	74,3	98,4
Sho'rchi	64,6	100,0	72,0	74,2

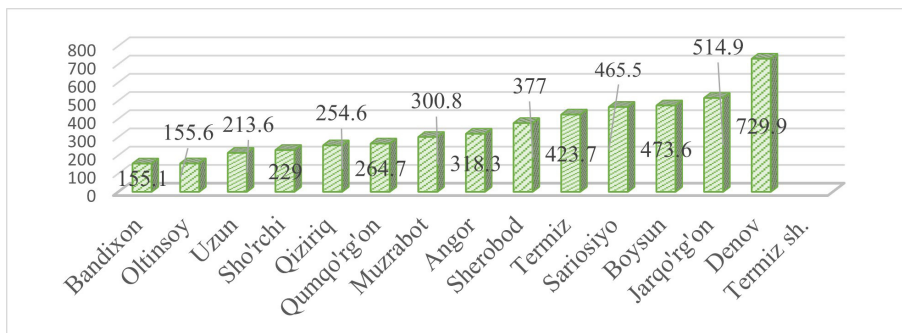
Hududlar bo'yicha sanoat sohasining yuqori ulushini Bandixon (100,0 %), Boysun (96,2 %), Muzrabot (90,1 %), Oltinsoy (86,8 %) va Sho'rchi (64,6 %) tumanlari tashkil etadi. Qurilishda Angor (100,0 %), Boysun (100,0 %), Denov (100,0 %), Muzrabot (100,0 %), Termiz (100,0 %), Sherobod (100,0 %), Sho'rchi (100,0 %), Oltinsoy (100,0 %) va Uzun (100,0 %) tumanlari tashkil etadi. Xizmatlar sohasida Bandixon (83,5 %), Muzrabot (79,8 %), Boysun (79,5 %), Oltinsoy (78,6 %), Qiziriq (78,5 %) va Uzun (76,3 %) tumanlari tashkil etadi. Investitsiyada Sherobod (98,4 %), Muzrabot (91,0 %), Qiziriq (88,3 %), Bandixon (87,1 %), Angor (86,7 %), Oltinsoy (83,0 %) va Qumqo'rg'on (82,6 %) tumanlari tashkil etadi.

2-diagramma: Kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan amalga oshirilgan mahsulot (ishlar va xizmatlar) eksportining jami eksportdagi ulushi, %da ^[13]

2023-yil yanvar-dekabr oylarida hududlar bo'yicha kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan amalga oshirilgan mahsulot (ishlar va xizmatlar) eksportining jamiga nisbatan eng ko'p ulushi Qiziriq tumanida – 100,0 %, Bandixon tumanida – 100,0 %, Muzrabot tumanida – 100,0 %, Sariosiyo tumanida – 100,0 %, Oltinsoy tumanida – 97,2 %, Angor tumanida – 92,4 %, Termiz shaharda – 83,8 % va Sherobod tumanida – 82,9 % ni eng past ko'rsatkich Boysun tumanida – 20,4 % ni tashkil etdi

4-diagramma: 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida hududlar bo'yicha kichik tadbirkorlik (biznes)da bajarilgan qurilish ishlari hajmi va o'sish sur'ati ^[14]

Hududlar kesimida kichik tadbirkorlik subyektlarining eng ko'p bajarilgan qurilish ishlari hajmi Termiz shahri (1835,9 mlrd. so'm), Denov (729,9 mlrd. so'm), Jarqo'rg'on (514,9 mlrd. so'm), Boysun (473,6 mlrd. so'm), Sariosiyo (465,5 mlrd. so'm), Termiz (423,7 mlrd. so'm), Sherobod (377,0 mlrd. so'm), Angor (318,3 mlrd. so'm) va Muzrabot (300,8 mlrd. so'm) tumanlarida qayd etildi.

XULOSA

2023-yil IV chorak yakunlariga ko'ra, kichik korxona va mikrofirmalar o'rtasida tanlanma kuzatuvlar o'tkazildi. Ushbu so'rovnoma 1 053 ta kichik korxona va mikrofirmalar ishtirok etdi. Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha kuzatuvda ishtirok etgan kichik korxona va mikrofirmalarning ulushi savdoda – 40,9 % (431 ta), xizmatlar sohasida – 27,5 % (290 ta), qurilishda – 13,6 % (143 ta), sanoatda – 11,5 % (121 ta), qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida – 6,5 % (68 ta) ni tashkil etdi.

Kichik korxona va mikrofirmalarning 2023-yilning IV choragida o'tkazilgan kuzatuv natijalariga ko'ra joriy davrda iqtisodiy vaziyatni qulay deb baholagan korxonalarning iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha eng ko'p ulushi sanoatda 38,0 % ni, xizmatda 37,2 % ni, savdoda 34,1 % ni va qurilishda 33,6 % ni tashkil etdi. Shuningdek, iqtisodiy vaziyatni qoniqarli deb baholagan korxonalarning eng ko'p ulushi qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida 80,9 % ni, savdoda 58,0 % ni va xizmatlar sohasida 57,3 % ni va tashkil etdi.

Qo'llanilgan manbalar ro'yxati:

1. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
2. Bahodirov Sh., Jaxonova O. "Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlanishini ta'minlashda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o'rni. Milliy Iqtisodiyotni Isloh Qilish va Barqaror Rivojlanirish istiqbollari. Respublika Ilmiy-amaliy konferensiyasi Materiallari to'plami., 51–54. Retrieved from <https://conference.tsue.uz/index.php/article/article/view/333>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi farmoni. 28.01.2022-yil. <https://lex.uz>.
4. China's economic raise: History, Trends, Challenges and implications for the United States, 2015 <https://sgp.fas.org>.
5. Kurt N. Schacht, James C. Allen "Elements of an investment policy statement for individual investors" 2020. <https://www.scribd.com>
6. Benjamin Graham "The intelligent investor" 2017. <https://dSPACE.vnbrims.org>.
7. В.Ф.Шаров "Управление инновационно-инвестиционным поведением промышленных компаний в условиях меняющейся институциональной среды Москва" 2015 <https://www.dslib.net>
8. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
9. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
10. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
11. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
12. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
13. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi
14. www.surxonstat.uz Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.